

Perly z hebrejského Matouše 9 - Matouš 4:1-11

KJ: Vítejte v devátém dílu Perel z hebrejských evangelií. Podíváme se na 4. kapitulu Matouše, verše 1-11. Toto je velmi vzrušující pasáž, půjde to do hloubky. Obsahuje tolik informací! Má to tolik úrovní. Běžně to v rámci přípravy neděláme, ale včera jsme spolu trochu mluvili a já jsem položil otázku, jak se Židé dívají na „zkoušejícího“ či na „dávla“. Musím začít tím, co napsal tvůj bratranec, Nehemio.

NG: Je to kniha nazvaná *The Bible, the Talmud and the New Testament* (Bible, Talmud a Nový zákon), kterou napsal 1879 rabín Elijah Zvi Soloveitchik. Byla teď v roce 2019 přeložena z hebrejštiny do angličtiny a považuje se za první židovský komentář Nového zákona. On je mým bratrancem vzdáleným pět generací.

KJ: A udělal něco skutečně zajímavého. Požádám tě teď jako obvykle, abys přečetl ten první verš v hebrejském Matoušovi.

NG: AZ LUKACH JEŠUA BERUACH HAKODEŠ LEMIDBAR LEHITNASOT MEHASATAN

KJ: Je správné, když řeknu, že se tvůj bratranec nedíval do hebrejského manuskriptu, když psal svůj komentář?

NG: To je zajímavé. Překladatel o tom mluví v úvodu. Zdá se, že neuměl řecky, pravděpodobně používal francouzský překlad. Spoustu práce udělal, když byl v Paříži. Možná konzultoval překlad v jidiš.

KJ: Dovol mi citovat z jeho překladu; předpokládáme, že se díval na překlad z řečtiny. „Pak ten duch vedl Ješuu do pustiny, aby ho ten Satan mohl zkoušet“. Musel jsem se teď zastavit, protože říká *ten Satan*. Včera jsem ti dal otázku. Moje anglická verze tady má 18 slov: „Potom byl Ježíš veden tím duchem do pustiny, aby byl pokoušen ďáblem“. Teď předpokládám, že se tvůj bratranec do hebrejského textu nedíval. Díval se na překlad z řečtiny. A přesto nespadol do té pasti, do níž spadol náš přítel Howard. Mohu se podívat do Howarda?

NG: Do čeho spadol?

KJ: Přečtu rychle Howarda. Matouš 4: „Potom byl Ježíš vzat Duchem svatým do pustiny, aby byl pokoušen od...“ nikoli „toho Satana“, ale SATANA, všechna písmena velká. Tím důvodem, proč jsem vytáhl tvého bratrance a Howardův překlad, je, že Howard dělá rozhodnutí. Dívá se na hebrejštinu a překládá ji do angličtiny způsobem, z něhož já nejsem moc šťastný. Ty mi ale můžeš říct, jak to, že tvůj bratranec vidí „Satana“ či „Dávla“ a dává mu určitý člen. Ale Howard tady v hebrejštině vidí HASATAN, a přesto píše slovo SATAN, všechna písmena velká. Tady je kontroverze. Co si o tom myslíš?

NG: Začneme tím, co říká řečtina. Ta má slovo DIABOLOS. Ty, kteří to nevědí, musím informovat, že DIABOLOS znamená ďábel. I v angličtině máme stejné slovo, „diabolical“, že? Lukáš 4,2 i Matouš 4,1 mají stejné slovo, pokoušen Ďáblem, takže je zajímavé, že takto překládají HASATAN. V hebrejštině máme pravidlo, že nemůžete k osobnímu jménu přidávat HEJ. Nazývá se to „určení“. Osobní jména již určena jsou. V hebrejštině nemůžete říct „ta Sally“. V angličtině to říct mohou: „Která Sally to je? Ta vysoká nebo ta malá?“ Můžeš říct: „Je to ta Sally, která je malá“. Hebrejsky ale nemohu říct: HASALLY, HAJEŠUA.

Je to skutečně důležité, když se díváme na hebrejské manuskripty Nového zákona, kterých je hodně, několik tuctů, tak pokud vidíme HAJEŠUA, „ten Ješua“, hned víme, že jde o překlad z řečtiny, protože řecky to říct můžete. Říkáte to často: HO JESUS, „ten Ježíš“. Vidíte-li tedy HASATAN, říká vám to, že satan není jméno, je to titul. Říká-li tedy hebrejštinu HASATAN, je to titul. Platí to i pro Tanach. Například v Jobovi máme velice zajímavou pasáž, kde se o něm mluví jako o HASATAN, a přitom jde o postavu, která nebyla ještě uvedena. Často totiž někoho identifikujete pomocí určitého členu, „ten“, pokud v tom příběhu již dříve vystupoval. Mohli byste říct: „Nějaký anděl přišel a řekl...“ a pak byste řekli: „ten anděl“, protože se o něm již před chvílí mluvilo. V Jobovi 1,6 se píše (v překladu JPS) „Jednoho dne, ta božská bytost.“ v hebrejštině jsou to BNEI HAELOHIM, „synové Boží“; budu už číst jen z hebrejštiny. „A stalo se toho dne“, a tady máme „ten den“ – který den to byl? Je tady tentýž jazykový jev jako u HASATAN, za chvíli to vysvětlím. „A přišel ten den, a ti synové Elohim se přišli postavit před Jehovah, a přišel mezi ně také ten satan“. Co to tedy je, „ten satan“, když jsme toho satana ještě neviděli? Jazykové vysvětlení, které najdete u Gesenia, v hebrejské gramatice Muraoka, která je skvělá, je, že to znamená „jistý, určitý, nějaký“. Pokud určíte postavu členem HA, když jsme ji ještě v příběhu neviděli, pak to znamená „nějaký satan“; tak bych to tady přeložil já.

Přečtěme to. „Pak byl Ješua vzat Duchem svatým k té poušti, aby byl zkoušen nějakým satanem“. Satan zde nemůže být jméno, protože byste neřekli HASATAN. To u jmen lidí a osob nefunguje. Probíralo se to, když byl před lety na Sinaji objeven nápis zvaný Kuntillet Ajrud. Je to jeden z mimobiblických odkazů na Jehovah. Zmiňuje se zde JEHOVAH VE AŠER ATO, „Jehovah a jeho ašera“, to „jeho“ je vyjádřeno příponou, která vyjadřuje určení, má stejnou funkci jako HA, „ten, ta“. Je to způsob určení či determinace. Oni z toho vyvodili, že ašera nemůže být jméno, ale předmět. Existuje bohyně, která se jmenuje Ašera, ale pokud řeknete „Jehovah a jeho Ašera“, je to samozřejmě hrozné rouhání, to je to, co ten nápis říká, ztotožňují Jehovah s Baalem – Baal má Ašeru, a Ašera je sloup vedle oltáře Jehovah, či původně Baala. To je ten sloup, ta „ašera“, který pokácel Gedeon. Když řekneš „jeho Ašera“, je to jako kdybys řekl „ten satan“. Ašera není jméno, je to titul. Nebo v tomto případě objekt, ten sloup. HASATAN je jeho role, jeho titul. Je to nějaký satan.

KJ: Tak tohle se tady stalo. V tom prvním verši jsou tři jednoduché věci, o kterých budeme doufám mluvit. Když se díváme jen na hebrejské evangelium Matouše, tak to první, co mě v tomto verši zasáhne, je, že byl vzat – v angličtině je „Duchem svatým“. Co tady máš v hebrejštině? Nevím, co je v těch ostatních manuskriptech..

NG: Není to vokalizované. Mohlo by se to tedy číst buď jako RUACH HAKADOŠ, „ten duch svatosti“, nebo RUACH HAKODEŠ, „ten Svatý duch“. Jsou to dvě velice podobné, byť různé formy, KADOŠ a KODEŠ. Jsou místa, kde je tento výraz v hebrejském Matoušovi použit, kde je hláskován PLENEI, jak říkáme, tedy plně, KUF-VAV-DALET-ŠIN, a to říká, že je zde HAKODEŠ. Tady je to ale nejasné, alespoň v manuskriptech, o které se zde opíráme.

Chci se ještě vrátit k té záležitosti se satanem. Je ještě druhý způsob čtení tohoto slova. Píše-li se HASATAN, mohlo by to být jako HAELOHIM. Když řekneš HAELOHIM, „ten Elohim“, nemyslíš tím určitého ELOHIM, určitého Boha – máš na mysli ELOHIM par excellence, že? Míniš toho Boha s velkým B, takže by to mohl být i „ten Satan“. Jinak řečeno, je možné, že autor tohoto textu věřil, že existoval nějaký anděl, který byl nepřítelem, protože satan znamená „nepřítel“ nebo „protivník“. A že to byl nepřítel s velkým N, nebo, jako v JPS, protivník s velkým P, *ten* Protivník. I to je možné vysvětlení. Zajímavé je, že když ho v 10. verši oslovuje HASATAN - vím, že předbílám – přesto satan není jeho jméno. Ať již je to HASATAN, *ten* Satan s velkým S, Satan par excellence, čímž se myslí anděl s titulem „Satan“, nebo to je nějaký satan, protože může existovat mnoho andělů nazývaných satan, protivník, kteří mají takový titul. Je jasné, že to není jeho jméno, jak se z něj stalo v angličtině, a tam se dostalo zřejmě z řečtiny, kde často slova přepisovala po hláskách. Podíváte-li se do řeckého textu Nového zákona, jen na tomto místě, Nestle-Aland 28, slovo SATANAS se vyskytuje v Novém zákoně 33krát. Podívejme se na Marka 8,33: „Ale obrátil se a hledě na své učedníky, napomenul Petra a řekl mu: ‚Jdi za mne, satane‘“. Je tedy Petr Satanem? Ne, znamená to „nepřítel“. Tady to znamená „protivník“. Nikdy neztrácí svůj doslovný význam. Ani slovo MALACH, „anděl“, nikdy svůj význam neztratilo. To znamená, že v Tanachu jsou dva typy andělů. Je tam MALACH, anděl, což je člověk, jako když Balak, král Midjanu, posílá posla, který se nazývá MALACH. V kontrastu s tím je tady MALACH jako duchovní entita mizící v kouři v knize Soudců. Takže je zde pořád doslovný význam. „*Satan*“ je „ten nepřítel“. Čí nepřítel to je? Myslím, že to je něco, na čem se dnešní křesťanství odklání od judaismu. Křesťanství má tendenci pohlížet na satana jako na Božího nepřítele. Popsal mi to jeden muž, který byl modlitebním bojovníkem. Cestoval po celých Spojených státech a troubil na šofar a chodil na modlitební procházky. Řekl jsem: „Co je modlitební procházka, a proč troubíte na šofar?“ Vystoupil na nejvyšší místa každého okresu USA a troubil tam na šofar, prochodil jich stovky. Řekl jsem: „Jaký smysl má to, že tam troubíte na šofar?“ On mi vysvětlil – a já neříkám, že tomu věří všichni křesťané, ale on tomu věřil – vysvětlil mi, že si Satan shromažďuje síly k závěrečnému střetnutí s Bohem, a vy můžete být buď v Satanově týmu, nebo v týmu Ježíše. Můžete si vybrat. A že Satan tomuto světu vládne. Takže ten muž cestuje a troubí na šofar a modlí se, a zabírá proklamací to území pro Boha proti Satanovi, a on doslova mapoval ulice, aby těmi modlitbami pokryl všechno, aby, až dojde k tomu závěrečnému utkání, měl Bůh větší území a víc vojáků. Pro mne je to zcela cizí koncept, protože v Tanachu vidím, že satan není Boží nepřítel, ale pracuje pro Boha. Vidíme to v Jobovi. Objevuje se před Bohem a samozřejmě se snaží dělat problémy. Chodí po zemi sem tam a říká: „Ano, Job tě poslouchá, protože jsi vůči němu dobrý. Dovol mi ublížit mu“. Satan chce dělat potíže, ale jen lidem, nikoli Bohu. Můžeme mluvit o tom, kdy se v Tanachu satan objevuje poprvé? Jste připraveni k takovému skoku? Tak jo. Poprvé se satan objevuje v Tanachu v Numeri 22,22. Je to skutečně zajímavé, z různých pohledů. První výskyt slova „*satan*“ v Tanachu mluví o duchovní entitě, protože *satan* je často člověk, že? Říká, že Bůh postavil určitou osobu jako satana proti Šalamounovi. To byl skutečný protivník, nepřítel. Ale ten duchovní se poprvé objevuje v Nu 22,22: „A hněv Jehovah hořel, protože Balaam šel“ a MALACH JEHOVAH „stál v té cestě“ LESATAN LO, „jako satan proti němu“. Někteří lidé říkají, že pokaždé, kde se v

Tanachu objevuje výraz MALACH JEHOVAH, jde o specifického anděla. Vskutku můžete překládat MALACH JEHOVAH jako „ten anděl Jehovah“, nebo to také můžete přeložit jako „nějaký anděl Jehovah“, podle principu, o němž jsme právě mluvili. Proti komu ale stojí MALACH JEHOVAH jako satan? Proti Balaamovi, že? Takže ten, který vytahuje meč a oslice se mu snaží vyhnout a on ji udeří, ten je popsán jako nějaký *satan*. Není to ale Boží *satan*. A ten anděl v Nu 22:32 zase říká: HINENI ANOCHI JACATI LESATAN, „Hle, vyšel jsem jako satan“. Tento satan tedy není Boží nepřítel, je to nepřítel lidí. Je tam, aby toho muže zkoušel, aby ho podnítl k hříchu. To je skutečně jedno ze zajímavých užití slova „satan“ v Tanachu.

Je zajímavé, že ve 2 Sam 24,1 satana nevidíme, a potom to porovnáme s 1 Kr 21,1 jež vypráví stejný příběh o Davidovu sčítání lidu Israele. 2 Sam 24,1 říká: „Hněv Jehovah stále hořel proti Israeli a **On** podnítl Davida proti nim, když řekl: ‚Jdi spočítat Israel a Judu‘“. Kdo je tedy ten „On“? Z kontextu je jasné, že je to Jehovah, nebo byste snad mohli říct, že je to personifikovaný hněv Jehovah. Je to ale Jehovah. 1 Par 21,1 byste mohli přeložit: „A satan stál proti Israeli, a on podnítl Davida, aby sečetl Israel“. Kdo tedy stál proti Israeli v 1 Kr 21,1? Satan. Ale v 2 Sam 24,1 je to Jehovah, kdo podněcuje.

Co se tady děje? Předně je to hra slov. Slovo „podnítl“ je VAJASET, jež pochází z odlišného kořene, ale zní jako „*satan*“. Takže 1 Par 21,1 vysvětluje, že to byl Bůh, kdo zkoušel či podněcoval Davida, tím, že ho podrobil zkoušce či testu, protože vůči Israeli choval ten hněv. Jak to udělal? Poslal svého pitbula, satana.

Vysvětloval jsem toto lidem, kteří to špatně pochopili. Mysleli si: „Říká snad Nehemia, že satan je Bůh?“ Ne! Satan je Boží anděl, jehož Bůh používá ke svému určitému účelu, aby podnítl Israel. Nemyslím, že by to bylo v rozporu s tím, co čteme v evangeliu Matouše nebo Lukáše, ať již v hebrejštině nebo v řečtině. Jinými slovy, satan či d'ábel, ten DIABOLOS, zde nepřichází zkoušet Ješuu ze své vlastní moci. Naopak. Píše se tady: „Potom byl Ješua vyveden tím Duchem do pustiny, aby byl pokoušen Dáblem“. A Lk 4,1: „Ješua následoval Ducha svatého a obrátil se od Jordánu a byl veden tím Duchem v pustinu, kde byl 40 dní pokoušen tím d'áblem“. To je konzistentní, je to stejné poselství, že to Duch svatý, to Bůh.. Já to chápu tak, že „Duch svatý“ je způsob zakoušení Boha. Do této teologie teď ale nepůjdeme, to až jindy. Je to ale sám Bůh či Duch svatý, kdo přivádí Ješuu, aby tady byl pokoušen, skrze toho d'ábla. Ten d'ábel tedy nemá moc na Bohu nezávislou.

KJ: Můžeš pro nás něco udělat, Nehemio? Můžeš vzít tříhláskový kořen toho slova satan a říct nám, kde se tyto tři souhlásky objevují v Tanachu poprvé? Myslím, že je to někde v Genesis, v té záležitosti kolem studny.

NG: Ano, to je skutečně zajímavé. Máme slovo SATAN jako sloveso, SATAN jako podstatné jméno, a tady máme slovo SITNA, jež může znamenat „nepřátelství“, v jednom případě též „obviňování“. V Genesis 26 je nádherná pasáž a mně se na ní líbí, že je taková obyčejná. Je o sporu mezi Izákem a filistínskými pastevcí. On kope různé ty studny, a ve verši 18 se říká: „Izák znovu kopal ty studny vykopané za dnů jeho otce Abrahama, které filistínští po Abrahamově smrti zasypali“. Proč je zasypali? Protože bylo omezené množství vody a omezená plocha pastvin. Oni nechtěli, aby jiné ovce spásaly tu stejnou oblast, kde pásli oni. Pokračuje to: „A dal jim ta stejná jména, jaká jim dal jeho otec. Když ale Izákovi služebníci kopající v řečišti potoka našli studnu s pramenitou vodou, pastevcí z Geraru se sváрили s Izákovými pastevcí a říkali: ‚Ta voda je naše‘. Pojmenovali tu studnu ESEK, protože s ním bojovali“. V hebrejštině je to slovní hříčka, ESEK, protože HITASKU, „bojovali s ním“. Ta první byla tedy nazvána ESEK. Když kopali další, byl spor i o ni. Proto ji pojmenovali SITNA, a to nám neříká, proč ji pojmenovali SITNA. Říká se tady JARIVU, „hádali se“, měli s ním spor. Nazvali ji SITNA, a SITNA znamená „nepřátelství, nenávisť“ či „nevraživost“ či „nepřítel“, od slova SATAN. Byla tam studna nazvaná SITNA. Je to studna, ze které byste se chtěli napít, ze studny SITNA?

KJ: Proč jsem se na to ptal. Mluvím o tříhláskovém kořenu toho slova SITNA, a o o tříhláskovém kořenu slova SATAN. Když tvůj bratranec říká „*the Satan*“, jak chápe význam toho slova, jako nepřítel, jako ten, kdo obviňuje, kdo stojí proti. Zdá se, že je to židovské chápání protivníka.

NG: Ano, to je to, co to znamená z lingvistického hlediska. Představ si to. Kdybys tam dnes šel, a byla tam studna pojmenovaná SITNA a věděl bys, že kořen toho slova je i kořenem slova SATAN, tak bys z ní pravděpodobně jako dobrý křesťan nechtěl pít, protože by sis mohl myslet.. je takové rčení „Mluv o d'áblu a on přijde“, že? Ale tady vidíme, že když pojmenovává tuto studnu SITNA, nic takového nemá na mysli. Neříká si: „Toto přivede nějakého anděla zvaného Satan, a to způsobí problémy“. On se Satana nebojí. Nazývá tuto studnu SITNA, nikoli kvůli něčemu duchovnímu, ale z fyzických a bezprostředních důvodů, že byl o tu studnu boj, soupeření a nepřátelství. Dovol mi přečíst ještě poslední verš: „Odtáhl odtud a vykopal ještě jinou studnu a o tu

nesoupeřili, tak ji nazval RECHOVOT, to znamená „široká“, „prostorná“, protože řekl: „Nyní nám konečně Jehovah daroval dost místa, abychom se na zemi rozmohli“, a vskutku „On rozšířil naše místo, abychom v té zemi vzrostli“. A co už v této pasáži není, ale rabíni to v ní čtou: „Tyto tři studny bychom mohli vzít jako metaforu k prvnímu Chrámu, kvůli němuž s námi bojovali, k druhému Chrámu, který byl nepříteli zničen, a když postavíme Chrám třetí, bude hodně místa a my v té zemi vzrosteme“. Říkají: „Toto je možná prorocké“, ale chápou, že to není původní kontext a význam, jak to Izák vyslovil, ale je to nádherný příklad toho, čemu říkáme DRAŠA či náboženská, duchovní osvěta, něco, o čem můžete na základě té pasáže mluvit. Kdybyste ale řekli: „Toto je důkaz, že budou tři Chrámy“, byli byste vedle!

Satan tedy znamená „nepřítelství“. V Tanachu máme ještě další užití slova SITNA z daleko pozdějšího období, v Ezrovi 4,6: „Za vlády Achašveroše, na počátku jeho vlády, vytáhli nějací SITNA proti obyvatelům Judy a Jerusaléma“. To jsou nepřátelé Israele. Nechtějí, aby Židé znovu vybudovali Chrám, tak vytáhli.. a píše se: KATVU SITNA, „napsali SITNA“. SITNA je dopis nepřítelství, ale dá se to zde chápat i jako „obviňování“, nebo to může být součástí toho významu zde. Protože ten dopis nebyl jen dopisem od nepřítele, psalo se tam: „Nemůžete tyto chlápky nechat, aby vybudovali ten Chrám, oni se budou proti vám bouřit“. Má to tedy i obsahový význam obviňování, a rabíni to ženou do bodu, kde mluví o satanovi. Mluví o něm jako o KATÉGÓR, což je právní zástupce obžaloby. A je to doslova termín pro žalobce. Existuje obhájce a žalobce. V rabínském myšlení není satan jen nepřítel, což je, a protivník, což je také, ale je i žalobcem stojícím před Bohem a dělajícím to, co dělal v příběhu Jáko, když říkal: „Dobře, slouží ti, ale ty jsi mu dělal jen dobro. Teď mu ublíž a uvidíš, co se stane“. Ale KATÉGÓR je řecké slovo pro „žalobce“. Bůh sedí na svém trůnu a před ním stojí dva andělé. Jeden, který obviňuje, a ten, který obhajuje. To máme v Zachariášovi 3,1, kde je nejvyšším knězem Jošua, či Jehošua: „Pak ukázal Jehošuu, nejvyššího kněze stojícího před MALACH Jehovah, andělem Jehovah, a Satana stojícího po jeho pravici jako nepřítele proti němu, jako satana proti němu...“ což může znamenat také „jako žalobce proti němu“. Jak JPS, tak i NIV překládají „obviňovat ho“. To je zde možnost, znamená to „nepřítel“, ale znamená to i „žalobce“. V Matoušovi 4 a Lukášovi 4 to není ve smyslu žalobce; myslím, že to vidíme ve smyslu přicházet ke zkoušce, podobně jako to vidíme v 1 Kr 21. Je ale porozumění v judaismu, a pochází to z tohoto místa v Tanachu, že satan není jen nepřítel, ale může být i žalobcem, podobně jako máme ten obviňující dopis od nepřátel Israele.

V Zachariášovi 3,2 to pokračuje: „Jehovah řekl Satanovi: ‘Jehovah tě napomíná, Satane. Jehovah si zvolil Jerusalém. Napomínám tě. Není tento muž jen zhnoucí oharkem vytaženým z toho ohně?’“ A ten obraz je, že SATAN přichází jako žalující, jako nepřítel, který říká: „Musíš zničit Jerusalém“.

KJ: Amen.

NG: Tady není žádný prostředník. Žádný přímluvce. Jehovah se postaví a řekne: „Napomínám tě, Satane. Ty obviňuješ, a já budu Israel bránit. Sám Soudce brání Israel“. Takže celá tato scéna, kterou máme v Matoušovi, je naprosto fascinující. Nedostali jsme se ale ještě přes první verš.

KJ: Počkej, v prvním verši jsou tři věci, a ta druhá je něčím, co uchopil tvůj bratranec, ale nevím, jestli jsi to pochopil i ty. Šli jsme na konec verše a mluvili o personifikaci *toho* Satana. Skvělé informace. Chceme ještě něco k tomu, jak to začalo růst, jak je to v dnešním křesťanství, a kde máme v Bibli tu představu, že Bůh je ve válce se Satanem? Jinak řečeno, máme něco, co by poskytlo informaci k té myšlence, že mezi nimi probíhá boj?

NG: Řeknu to, co je zřejmé. V té době bylo náboženství zvané zoroastrianismus či zoroastrismus. Zoroastriisté se odvozují od muže jménem Zoroaster, o kterém věří, že byl prorokem, který žil kolem roku 600 př.n.l., někteří říkají 1000 př.n.l. Ten založil náboženství, které učí, že ve vesmíru jsou dvě mocnosti, dobrý a zlý bůh. Dobrý bůh se jmenoval Ahura Mazda, ten zlý Angra Mainyu, a na počátku existence ti dva o sobě navzájem nevěděli. Jeden byl v říši nahoře a druhý, samozřejmě že ten zlý, byl v říši dole. Říkám „samozřejmě“, protože něco z toho se přenáší. A každý z nich kolem sebe soustředil následovníky, aby se mohli utkat v závěrečné bitvě, a někteří badatelé dnes říkají, že zoroastrismus není dualistickým náboženstvím, jak bych já řekl, když jsou bohové dva. Oni říkají: „Je tam jenom jeden bůh, protože na konci, v posledních dnech, přemůže ten dobrý bůh, Ahura Mazda, toho zlého boha, Angra Mainyu“. Je to jako ten film z 80. let, kde nakonec zůstane jen jeden .

Takže je tady dobrý bůh a zlý bůh, a ten dobrý bůh kontroluje říši duchovní, a ten zlý to dole, v pekle, a oba se snaží získávat následovníky, a o tom se píše v Tanachu. Většina lidí si to neuvědomuje, ale Tanach o tom skutečně mluví. Mluvili jsme o tom už v naší knize Modlitba k našemu Otci (*A Prayer to Our Father*), když jsme

probírali „neuváděj nás do rukou zkoušky“. Isajahu 45,1 píše: „Toto říká Jehovah svému Pomazanému“, tedy „svému MAŠIACH, píše se zde: „Kýrovi“. Kdo byl Kýros? Kýrok je perský král, který buď v roce 538 nebo 516 př.n.l. vydal výnos o tom, že se Židé mohou vrátit do země Israel a obnovit Chrám. Isajahu žil kolem roku 700 př.n.l., asi 140 let před Kýrem, než došlo k této události. Kýros se ještě nenarodil, jeho otec se ještě nenarodil, a pravděpodobně ani jeho dědeček.

„Toto praví Jehovah o svém pomazaném, o Kýrovi, jehož uchopil za pravici, pošlapáváje národy před ním.“ V podstatě se tu říká, že Bůh hodlá dát Kýrovi říši s poklady a bohatstvím. To skutečně dělá, protože Perská říše za vlády Kýra dobývá říši Babylonskou. „Abys věděl, že jsem to já, Jehovah, Bůh Israele, který tě volá jménem“.

Máme tady přímo neuvěřitelnou scénu. Izajáš promlouvá proroctví asi 140 let před jeho naplněním, nazývá člověka z budoucnosti jménem a říká mu: „Důkazem, že Jehovah je skutečný Bůh, je, že předpověděl příchod tohoto člověka jménem“. Říká: „Abys věděl, že jsem to já, Jehovah, Bůh Israele, který tě volá jménem“. Ne kvůli tobě, že bys byl spravedlivý muž, ale proč? Verš 4: „Kvůli mému služebníku Jákobovi, Israelovi, mému vyvolenému, tě volám jménem, zdravím tě s titulem, i když jsi mne neznal“.

Co znamená, že „ho nezná“? Není snad Kýros dobrým Židem, nebo konvertitou, nebo následovníkem Boha Israele? Ne, Kýros ani neví, kdo Bůh je. Věří v boha Ahura Mazda, jehož nepřítelem je Angra Mainyu. Věří v dobrého boha, jehož nepřítelem je zlý bůh. V toho zlého boha věří, jenom ho nenásleduje.

Verš 5: „Já jsem Jehovah a žádného jiného není. Kromě mě neexistuje žádný Elohim, žádný Bůh“. Proč toto Kýrovi říká? Protože Kýros věří, že bohové jsou dva. „Já tě opášu“ tím se míní „vložím na tebe zbroj“, „i když mě neznáš“. A potom říká: „aby věděli, od východu k západu – doslova od vycházení slunce po jeho zapadání, že není jiného kromě mne. Já jsem Jehovah a nikdo jiný není“. Toto je jedna z nejdůležitějších pasáží Tanachu a musíme jí rozumět v kontextu zoroastrismu. Věřili, že vše dobré ve vesmíru pochází od dobrého boha Ahura Mazda, a všechno zlo, utrpení, hlad, veškerá závist ve vesmíru bylo stvořeno zlým bohem Angra Mainyu. A tady v přímé odpovědi na to Jehovah říká: „Já tvořím světlo...“, přečtu to v hebrejštině: JOCER OR, „Já jsem ten, kdo tvoří světlo“, UVOREH CHOŠECH, „a tvoří temnotu“, OSEH ŠALOM, „kdo tvoří pokoj“, UVOREH RA, „a kdo tvoří zlo“. V Izajáši 45,7 se v hebrejštině píše, že Jehovah tvoří zlo, a říká: ANI JEHOVAH OSEH CHOL ELEH, „Já jsem Jehovah, který dělá toto všechno“.

Proč to Kýrovi říká? Protože Kýros věří, že všechno utrpení a zlo a průměrná bezduchost a všechno zlé ve vesmíru není tvořeno tím dobrým bohem; je to dílo zlého boha. Ale Jehovah říká: „**Já** tvořím **všechno**“.

KJ: Jedno z toho, co se u mě změnilo, a změnilo mě to radikálně, bylo, že když jsem začal získávat křesťanské porozumění, chápal jsem to tak, že je někdo, kdo mě bude pokoušet, a říká se mu „ten Ďábel“, a že je někdo, kdo mi bude žehnat, a to je Bůh. A potom jsem se dostal k této pasáži v Matoušovi a samozřejmě, věci se mění. Jedno z toho je chápání role toho Satana. Je to jako ve filmu, kde jsou dvěma hlavními hrdiny (co-starring) Jehovah a Satan, a dalším hrdinou je Ješua?

NG: Je zajímavé, že říkáš „dva hlavní hrdinové“, protože v našem formátu filmů a televizních pořadů je vždy dobrý protagonist a zlý antagonist. Pak jsou vedlejší žánry, kde je protagonistou někdy ten špatný hoch, že? Ty říkáš, že ten způsob, jakým se mnoho lidí v historii dívalo na Boha, byl, že Bůh je ten dobrý a pak je tam ten zlý, ten antagonist.

KJ: Isajahu tedy mění hru. Hebrejšтина říká, že zlo tvoří On. To moje anglická Bible neříká. Možná bys mohl najít, jak to anglické Bible překládají.

NG: Ty to úplně přetírají, protože nechtějí říct, že je to Bůh, kdo tvoří zlo. JPS z roku 1985 překládá: „Formuji světlo a tvořím temnotu, dělám ‚weal‘ a tvořím ‚woe‘“. Já ani nevím, co ty ‚weal‘ a ‚woe‘ jsou. NIV má „Přináším prosperitu“. Húú, prosperitu! On doslova tvoří pokoj. „Přináším prosperitu a tvořím pohromu“. No, to už je o trochu nebezpečnější. Bůh tvoří pohromu? Co se tu děje? A KJV říká: „Dělám mír a tvořím zlo“. Král Jakub se neobává to říct! Říká to, co tam skutečně je. Ale Nový Král Jakub, který měl pouze aktualizovat jazyk

Krále Jakuba a nedělat nic jiného, píše: „Dělám mír a tvořím kalamitu“. Jako Calamity Jane. Potom je tady NET: „Ten, který přináší mír a tvoří kalamitu“. Potom mají dlouhou poznámku: „Ano, Bůh skutečně tvoří zlo“. Wow.

KJ: Chci říct toto. Máme teď celosvětovou pandemii, jsme v roce 2020, mě zastihla v Izraeli. Vždycky jsem říkal, že kdykoli jedu do Israele, mám pocit, že jsem připravován na to, co přijde. To se mi dosud vždy stalo – v Izraeli jsem se naučil něčemu, co mě připravilo na budoucnost. Cítil jsem silně ve svém duchu, že tento virus, o kterém říkají, že ho neznají, není takový, kvůli němuž by musel Jehovah žádat anděly, aby ho vzali a dali do laboratoře a zjistili, co to je, odkud se vzal. Máme všechny možné politické aféry. Je ale fér říkat, že máme příklady nakažlivosti, které nepřicházejí z nějakého zlého zdroje, ale od samotného Boha, Jehovah. Někdy dovolí, aby se věci děly, ne tak, abychom byli zmateni, odkud to pochází, ale abychom chápali, že On je jeden, On je tím zdrojem, a nejen že si je toho vědom, ale může to zastavit nebo dovolit. Takže, v Izraeli jsem řekl, že tento koronavirus přišel shůry, a je tady na zemi, aby dovedl lidi na místo, kde přijdou k Bohu v pokoře, kde před Ním pokleknou. On říká: „Měl bych poslat toto, a měl bych poslat tamto? Pokud se můj lid, který se nazývá mým jménem, pokoří, bude se modlit a hledat moji tvář, odvrátí se od svých zlých cest, já uzdravím“. Neměl jsem žádný problém modlit se k Němu, aby tento virus zastavil, aby do něho zasáhl, ale současně říci: „Otče, vím, že kdykoli se něco takového děje na této úrovni, není to mimo Tvoji vůli, nebo něco, co by přesáhlo Tvé schopnosti“. Je to něco, co si použije ke své slávě.

NG: Nastolil jsi otázku utrpení ve světě. Proč se dobrým lidem stávají zlé věci? Chci přečíst pasáž, kterou můj bratranec citoval ve své knize Bible, Talmud a Nový zákon. Cituje Babylonský Talmud, Baba Batra 10A. Je to setkání římského konzula Quinta Tineia Rufa kolem roku 127 n.l. a rabína Akivy. Byl římským guvernérem či vládcem nad Judou a v Talmudu ho nazývají „Turnus Rufus“. Píše se: „Turnus Rufus se zeptal rabína Akivy...“ je to Řek či Říman, latinský pohan, který Bohu Židů nerozumí. Řekl: „Pokud tvůj Bůh miluje chudé, proč je nezaopatří?“ Rabín Akiva mu řekl: „Abychom my byli skrze ně zachráněni z trestu Gehenny“. To je pronikavé. V podstatě říká, že pomocí chudým máme příležitost konat ve světě spravedlnost. Nejsem si jist, zda bych měl s rabínem Akivou souhlasit, ale čtěme dále. „Turnus Rufus mu řekl: Zcela naopak. Právě toto tě odsoudí do Gehenny. Řeknu ti podobenství, k čemu se to dá přirovnat. Je to jako pozemský král, který se rozzlobil na svého služebníka a uvrhl ho do vězení a přikázal, aby nedostával jídlo ani vodu. A jeden člověk šel a dal mu jídlo a vodu. Když to ten král slyší, nerozzlobí se na toho muže? A vy jste nazváni služebníky. Je psáno: „Neboť děti Israele jsou moji služebníci“. Jinak řečeno, ten král, v tomto případě Bůh, odsoudil lidi k chudobě, a když jim dáváte dary, z perspektivy Římanů popíráte vůli bohů. Tak přemýšleli Římané o dávání darů.

Židovský přístup je ale jiný: „Toto je spravedlivé, to je spravedlnost“. „Rabín Akiva mu řekl: „Řeknu ti v podobenství, k čemu se to dá přirovnat. Je to jako když se pozemský král rozzlobil na svého syna a dal ho do vězení.“ V podobenství rabína Akivy jsou chudí jako Boží děti. „...dal ho do vězení a přikázal, aby mu nedávali jídlo ani vodu. A jeden muž šel a dal mu jídlo a vodu. Když to král uslyšel, neposlal by mu dar? A my jsme nazváni syny, jak je psáno: „Jste syny Jehovah, vašeho Boha“, Dt 14,1.

Máme zde tedy krátké historické setkání se zápasem nad otázkou dobra a zla ve světě. Já bych byl velice opatrný, říkat: „Bůh poslal ten koronavirus, z té či oné příčiny“. Protože já nevím, proč Bůh dělá to, co dělá.

KJ: Řeknu to jasně. Ne že by Bůh ten koronavirus poslal, ale dovolil ho. Má nad ním kontrolu.

NG: Zcela jistě.

KJ: Může s ním dělat, co chce. Může ho použít ke své slávě. Neříká si tam nahoře: „Co je to za virus, odkud se vzal?“

NG: Správně. Já jen nechci říkat: „To Satan přinesl ten koronavirus, proto je tady to utrpení, kéž by Bůh zasáhl!“ Znáám člověka, který je známým křesťanským učitelem, mezinárodně uznávaným. Jednou dostal práci, měl vést křesťanskou televizní stanici, tak naložil všechny své věci do velkého auta a jeli s manželkou přes celou zemi do ústředí té stanice. Cestou píchli. Tak zavolali do té stanice a řekli, že budou mít kvůli tomu zpoždění. Lidé, kteří tu stanici vedli, řekli: „Satan zkazil vaše plány, zkazil i naše plány, zabránil vám přijet, tak se modleme, aby Bůh přemohl vůli Satana a změnil to dění“. A tento křesťan, který byl velice vzdělaným učencem, řekl: „Já mám židovské porozumění Satana, že to je jeden z Božích andělů a nemůže dělat nic bez Jeho svolení a mimo Jeho autoritu“. Toho muže v té chvíli vyhodili – ne proto, že by popíral Ježíše, ne kvůli popírání Otce nebo Ducha svatého, ale za popírání Satana. Když jsem to slyšel, řekl jsem si: „Jaký je to obrázek o způsobu, jakým alespoň někteří křesťané, ne všichni, zacházejí s touto představou Satana“. A Židé do určité míry také. Vyrůstal jsem

obklopen vírou v démony, a vše, co se stávalo, komentovali: „To udělal démon, to byl *šaidim*, to byl *mazikin*“. Nebo to byly jen přirozené okolnosti? Jsou tu určité přirozené okolnosti. Pokud jíte netopýry a zvířata, která jsou v jejich sousedství, může se vám přihodit, že dostanete koronavirus. Dostáváme viry od krav, ovcí a koz, které nám dal Bůh jako čistá zvířata. Existuje úžasná kniha, kterou by měl číst v Západním světě každý. Jmenuje se Zbraně, bacily a ocel, *Guns, Germs and Steel*. Klade otázku: „Proč svět Evropy, včetně USA, dobyl ostatní svět, zvláště Severní a Jižní Ameriku, Afriku a Tichomořské ostrovy? Netýká se to tolik Číny a Indie. V té knize přicházejí biologové s odpovědí, že lidé v Evropě a Asii žili obklopeni kravami asi 10 000 let a během té doby chodily vlny pandemií jedna za druhou, až do doby velkých zámořských objevů či kolonialismu v 15. století a i poté. Evropané a Asiaté byli imunní vůči těmto chorobám, které byly všude. Ano, dostáváme neštovice, ale máme určitou skupinovou odolnost. Když se pak dostanou do Severní Ameriky, jsou tamní původní obyvatelé zdecimováni. Miliony jich umírají, protože nikdy neměli nachlazení běžné v Evropě a Asii. Odkud ty nemoci pocházejí? Z čistých zvířat. Byl bych tedy velice opatrný na to, připisovat dnešní pandemii nečistým zvířatům. Určitý prvek v tom je. Víme, že to přišlo od netopýrů, možná nepřímo, možná přímo, v tuto chvíli to nevíme jistě. Existují ale nemoci, které pocházejí od krav, a vůči těm jsme nyní imunní. Je zajímavé, že někdo řekl: „Dostali to od netopýrů“. Ostatní řekli, že to musejí ověřit. A zjistili, že zřejmě miliony lidí na čínském venkově jsou každoročně infikovány od netopýrů žijících pod jejich střechami, jejichž trus padá dolů. Ta četnost je taková, že už mají určitou skupinovou imunitu, takže to mohou přežít, nebo pokud umírají, tak se to nešíří, protože nějakou slabší formu už tolik lidí prodělalo. Takže z toho nechci vinit Satana. Ještě jedno na konec. Chci už jít dopředu, ale je toho tady daleko víc, k čemu jsme se vůbec nedostali.

Tím klíčovým v Mt 4,1 je pro mne to, že byl veden „Duchem svatým“ nebo „duchem“. To není něco, co by bylo podle Matouše či Lukáše mimo Boží kontrolu – bylo to, stejně jako u Marka, pod Boží kontrolou. A bylo to součástí Božího plánu, vést ho k této zkoušce. Ještě jsme ani nemluvili o slovu „zkouška“. Dostaneme se k tomu v dílu Plus.

KJ: Chci se na něco zeptat. Tvůj bratranec udělal něco skutečně zajímavého, já s ním souhlasím.

NG: Je to o zkouškách?

KJ: Ne, je to o Duchu svatém. Píše: „Viděl to v prorockém vidění po svém čtyřicetidenním půstu, a zdálo se mu, jako by byl přiveden do pouště, a jako kdyby se 40 dní postil. Ve skutečnosti všechna tato pokušení mohla trvat déle než hodinu nebo dvě“. Tvůj bratranec tady říká: „Ješuoovi se to stalo uprostřed jeho půstu. Po svém půstu byl hladový a měl prorocké vidění“.

Pro ty, kteří to nevědí, máme hebrejský text opatřený značkami pro samohlásky, což usnadňuje čtení těm, kteří takovou pomoc potřebují. Myslím, že ten, kdo text těmito značkami opatroval, řekl: BE, čímž myslel „v“, v Duchu. Není to „v Duchu svatém“, je to „v Duchu“, že?

NG: Ne, ne, ne. Je to „v tom svatém Duchu“. Máme pád, jemuž říkáme *smichut*, construct case. A protože máme HA u slova KODEŠ či KADOŠ.. Tak „ten Svatý“, toto „ten“ se přenáší na RUACH. Je to tedy „ten svatý Duch“. Nemůžete říct: „Je to nějaký svatý Duch“. Je to „ten svatý Duch“.

KJ: Otázka je tato: Když tvůj bratranec říká, že měl prorocké vidění, je něco, co už známe a co by mělo to spojení „v tom svatém Duchu“? Někjaké příklady z Písma?

NG: To je zajímavé. Takže ty říkáš: „To proto to řekl“. Abych byl upřímný, myslel jsem si, že důvodem, proč to o prorocké vizi můj bratranec napsal, bylo, že šlo o analogii s Abrahamem, který podle židovské tradice, či židovského výkladu 18. kapitoly Genesis to měl celé jako vidění, že Abraham těm třem andělům ve skutečnosti žádné jídlo nedával. Tak to vykládá například Maimonides. Ty ale říkáš, že ten výraz „svatým Duchem“ ve větě „Pak byl Ješua vzat svatým Duchem“, podle rabína Soloveitchika mluví o vidění.

KJ: Mohlo by se to číst i jako „byl vzat v Duchu svatém“. Je to jako když se řekne „v Duchu“, „v tom Duchu“ a chce se tím říct, že se to odehrávalo v duchovní oblasti. Dostaneme se k tomu v dílu Plus.

NG: Tady, Ezechiel 11,24: „Nějaký Duch mne odnesl“ – je tady „nějaký Duch“ – a přenesl mne ve vidění duchem Božím do exilového společenství v Chaldejích“. Je tam BERUACH ELOHIM, „duchem Boha“. Nebyl tedy k těmto lidem přenesen fyzicky, aby se s nimi setkal; bylo to vidění. To slovo tady používá: „v tom vidění“.

KJ: Mohu ti říct, proč jsem s tím přišel?

NG: Proč?

KJ: Lidi, budete muset jít do dílu Plus, protože v tomto je něco, nad čím přemýšlím takto: „Jak se to stalo? Pokud to bylo 'v tom svatém Duchu', dávalo by to smysl“.

NG: Ano, určitě je možné to tak na základě Matouše, Marka a Lukáše vykládat, že to bylo vidění. Nevidím ale nutnost říkat, že to bylo vidění. Mně se nezdá, že by to bylo vidění, ale dobře. Co bychom získali tím, když řekneme, že to bylo vidění, oproti tomu, že se to odehrálo fyzicky? Satan ale fyzický není, že?

KJ: Tak půjdeme dál. Našel jsem knihu, kterou jsem kdysi dostal v semináři, jmenuje se *The Synopsis of the Four Gospels* (Synopse čtyř evangelií).

NG: Kurt Aland. Tu knihu mám! Každý, kdo čte Nový zákon, tu knihu potřebuje mít.

KJ: Vedli nás k tomu, abychom – souvisí to se 4. kapitolou Matouše – barevně kódovali řečtinu, červeně, když totéž slovo bylo i v jiném oddílu. O té další věci jsem už mluvil, říkám tomu „tři univerzální zkoušky“. Jsou to tři zkoušky, jimiž Ješua prošel, a myslím, že jimi procházejí či budou procházet lidé v různých fázích svého života. Takže myslím, že tato pasáž je výborná jednak z hlediska studia hebrejského Matouše, jednak z praktického hlediska.

NG: Strávili jsme hodinu v podstatě nad jedním veršem. Chcete-li další hodinu, můžete do dílu Plus.

KJ: Mám dobrou zprávu. Je to nabídka pro všechny posluchače. Nemusíte do dílu Plus, pokud nechcete. Udělali jsme sérii červených písmen, Red Letter Series, která se této pasáži týká. Zabýváme se tímto textem jen z hlediska slov Ješuy, ale můžete se něco úžasného naučit. Jděte na BFA International, na první stránku, Red Letter Series. Je tam 35 volně dostupných epizod.

Chcete-li jít ale víc do hloubky, zvu vás do dílu Plus. Lidé mi děkují a já chci poděkovat tobě, Nehemio, protože jsem na to čekal 18 let. Tak než půjdete do dílu Plus, podpořte Nehemiovo bádání na Nehemia's Wall. Staňte se členem jeho podpůrného týmu. Informace, kterou nám přináší, ho stála spoustu peněz. Nemohu dovolit, aby se toto zastavilo. Potřebuji, aby pokračoval v práci, on i jeho lidé.

Tento Plus díl bude pátým dílem na stránkách BFA International, jděte na bfainternational.com, staňte se prémiovým členem a budete mít přístup již k pěti dílům Perel Plus. A také k celému obsahu BFA International. Ale dřív, než byste se stali prémiovými členy BFA International, jděte na Nehemia's Wall a podpořte tuto práci, aby mohla pokračovat. Chybí nám ještě jeden díl, abychom dovršili pilotní sérii. Pak bude třeba rozhodnout, co dál.

NG: Mohli bychom udělat omezenou sérii, deset dílů, kterými bychom k té diskusi nějak přispěli, a jít dál svou cestou a pracovat na jiných projektech.

KJ: Můžeš říct, o jaký počet se jedná? Kolik lidí to zajímá?

NG: První dva díly byly stažené více než 100 000krát. Říkal jsem si, jestli je to číslo správné, tak jsem to ověřoval. Některé moje pořady byly stahované ještě častěji, když šlo o něco, co zajímalo hodně lidí, například rozhovor s palestinskými cyklisty, uprchlíky z Norska, ten měl přes 250 000 stažení týdně. Informace o hebrejském Novém zákonu ale tolik lidí nezajímají.

KJ: Dobrou zprávou je, že skrze naše stránky, youtube, přes facebook jsme získali hodně lidí. Jen málo lidí nás ale podporuje a ty teď chceme vzít do dílu Plus, aby z toho měli víc.

NG: Mohu říct, co mě podněcuje? Že dostávám emaily od různých lidí. Například od věřícího v Ješuu, který dodržuje Tóru. Dalšího dne dostanu email od někoho, kdo píše: „Miluji tento program. Každý týden chodím do katolického kostela, i moje rodina, byl jsem v něm vychován. Teď jsem ale vystaven něčemu, co Ješua skutečně

sám učil“. Dostanu také email od ortodoxního Žida, který říká: „Nehemio, líbí se nám, že toto děláš, že sdílíš tuto informaci, předkládáš židovský pohled“. Něco z toho znají, něco ne. Často nevěděli, jak to aplikovat na určitou situaci. Dostávám emaily od různých lidí různého původu a přesvědčení, což je nádherné. Pro mne je toto společným územím, když se setkáváme ne za účelem disputací, ani kvůli konverzi, ale abychom spolu šli po společném území a snažili se porozumět starým zdrojům víry. To je krásné.

KJ: Jsem moc vděčný těm z vás, kteří se rozhodli, že s námi půjdou do dílů Plus.

Následuje to nejpodstatnější z neveřejného dílu Plus.

Doslovný překlad hebrejského textu Matouše Šem Tova Mt 4,1-11 (v závorkách jsou vynechávky písaře):

1 AZ LUKACH JEŠUA BERUACH HAKODEŠ LEMIDBAR LEHITNASOT MEHASATAN, potom byl vzat Ješua v duchu tom svatém k pustině, k testování od toho nepřítele/žalobce/satana

2 VAJACOM MI JOM VE ARBAIM LAJLAH VEACHA(R) KA(CH) NIRAV, a postil se ode dne a čtyřicet nocí (=čtyřicet dní a nocí) a potom (byl) tedy hladový

3 MIKAREV HAMENASEH VAJOMER LO IM BEN ELOHIM ATA EMOR ŠAHAAVANIM HAELEH JAŠUVU LACHEM, přiblížil se zkoušející a řekl mu: „Pokud syn Boží (jsi) ty, řekni, aby se ty kameny tyto navrátily (nebo: obrátily v) chléb“.

4 VAJAAN JEŠUA VAJOMER LO KATUV KI LO AL HALECHEM LEVADO (JIHJEH HAADAM) VEG(MER), A odpověděl Ješua a řekl mu: „Je psáno, že ne na tom chlebu samotném (bude žít člověk)“, atd.

5 AZ LAKACH OTO HASATAN BAIR HAKADOŠ VAJAAMIDEHU AL MAKOM HAJOTER GAVOAH ŠEBCHAL HAMIKDAŠ, pak vzal ho ten protivník do města toho svatého na místo (nej)víc vysoké (=nejvyšší), které (bylo v) celé té svatyni

6 VE AMAR ELAV IM ELOHIM ATAH DALEG LEMATAH VEKA(TUV) KI MALACHAV JECAVEH-LACH LIŠMARECHA BECHAL DERACHECHA VEGO(MER), a řekl mu: „Pokud Bůh ty (jsi), skoč dolů (=ke spodu), jak je psáno: 'Vždyť svým andělům/poslům o tobě přikáže, aby tě chránili na všech tvých cestách'“, atd.

7 VAJAAN ELAV JEŠUA ŠENIT LO TENASEH ET JEHOVAH ELOHECHA, a odpověděl mu Ješua podruhé: „Nebudeš zkoušet Jehovah, svého Boha“.

8 VAJISA OTO HASATAN BEHAR GAVOAH MEOD VAJAREHU KOL MAMLECHOT HAAREC UCHEVODAM, pak zvedl ho ten protivník na horu vysokou velmi a ukázal mu všechna království té země a jejich slávu

9 VAJOMER LO KAL ELEH ETEN LECHA IM TICHRA LI, a řekl mu: „Všechna tato dám tobě, pokud se mi pokloníš/smekneš přede mnou“.

10 AZ ANAH LO JEŠUA LECH HASATAN BELAAZ SATANAS ŠECHEN KETIV ET JEHOVAH HITPALEL VEOTO LEVADO TAAVOD, Potom odpověděl mu Ješua: „Jdi, satane, (v cizí řeči Satanás), neboť je psáno: 'k Jehovah se budeš modlit a pouze/jedině jemu sloužit'“.

11 AZ AZAV OTO HASATAN VEHINE MALACHIM KARVU ELAV VAJEŠARTUHU, Potom opustil ho ten protivník a hle, andělé/poslové se přiblížili k němu a sloužili mu.

NG: Rád bych věděl, jak tento text čteš ty, Keithe, protože když čtu tento příběh já jako Žid, divím se, o čem vlastně je, co chce ukázat. Šem Tov opatřil text dlouhou řadou kritických poznámek, HASAGOT, k jednotlivým veršům. V tomto oddíle má osm otázek. Jedna z těch zásadních se týká smyslu tohoto příběhu. Byl-li Ješua vybrán jako Mesiáš, proč by měl satana uctívat, když ví, že má být vládcem světa on sám?

Jako dětem nám kladli otázky, například: „Když se Bůh ptá Adama v ráji, kde je, ptá se proto, že to neví?“ Ovšemže to ví, ale zajímá ho odpověď.

KJ: Když jsme studovali modlitbu Páně, došli jsme k tomu, že nejde o „pokoušení“, ale o testování či zkoušení. Já to vnímám tak, že jsou zde tři principy a rád bych je ukázal na jednotlivých verších.

NG: OK. Já jsem hledal v různých komentářích a studiích, jaký je smysl tohoto příběhu, co chce sdělit. Standardní vysvětlení badatelů je, že jde o typologii (= příběh postavený na tom, co se dělo s Izraelity – ne ve smyslu, že by se to ve skutečnosti neudálo, ale že je ten příběh podobně strukturovaný) vztahující se k Izraelcům v pustině: Israel prošel Rákosovým mořem a Ješua právě přichází od ponoření. Israel má v pustině hlad a dostává manu a Ješua po půstu říká, že nejen chlebem bude člověk živ: v kontextu many. Israel v pustině žíznul a zkoušel Boha, a žíznivý Ješua říká: nezkoušejte Boha. Israel si v pustině udělal zlaté tele a uctíval stvoření, a Ješua, po kterém protivník chce, aby uctíval stvořenou bytost, se odvolává na Písmo, podle něhož je třeba uctívat jedině Boha.

Toto jsou další vysvětlení:

- jde o zkoušku týkající se obětování jeho lidskosti, resp. odmítnutí užití lidské moci.

- Ješua se vzdává svobody volby, resp. dává lidem svobodu rozhodování – kdyby se rozhodl pro ty tři věci, které mu nepřítel nabídl, sebral by lidem svobodnou volbu (viz Dostojevský v knize Bratři Karamazovi).

Na každou zkoušku Ješua odpověděl veršem z Deuteronomia. Na tu první z Dt 8,3, na druhou z Dt 6,16 a na tu třetí z Dt 6,13. Deuteronomium je nejvíce citovanou knihou v Novém zákoně a také ve svitcích od Mrtvého moře.

2 VAJACOM MI JOM VE ARBAIM LAJLAH VEACHA(R) KA(CH) NIRAV, A postil se ode dne a čtyřicet nocí (=čtyřicet dní a nocí) a potom (byl) tedy hladový. 3 MIKAREV HAMENASEH VAJOMER LO IM BEN ELOHIM ATA EMOR ŠAHAAVANIM HAELEH JAŠUVU LACHEM, Přiblížil se zkoušející a řekl mu: „Pokud syn Boží (jsi) ty, řekni aby se ty kameny tyto navrátily (nebo: obrátily v) chléb“. 4 VAJAAN JEŠUA VAJOMER LO KATUV KI LO AL HALECHEM LEVADO (JIHJEH HAADAM) VEG(MER), A odpověděl Ješua a řekl mu: „Je psáno, že ne na tom chlebu samotném (bude žít člověk)“, atd.

NG: To je v hebrejštině velice zvláštní výraz: „navrátily chléb“ nebo „navrátily se v chléb“. Tato pasáž se vztahuje v Mojžíšovi, který měl promluvit ke skále. Předtím měl do skály uhodit. Teď měl ke skále promluvit, ale upadl do stereotypu a zase do ní uhodil a kvůli tomu se nedostal do zaslíbené země. Tady se po Ješuoovi chce, aby ke skále promluvil, ale on místo toho řekl: „Je psáno“. Písař nedopsal celý verš; napsal jen VEGOMER, „etc.“, protože předpokládal, že ten verš, Dt 8,3, všichni znají: „Pokořil tě, nechal tě hladovět, a pak tě krmil manou, kterou jsi neznal a kterou neznali tvoji otcové, aby tě přivedl k poznání, že člověk nežije jenom chlebem, ale že člověk žije vším, co vychází z úst Jehovah“ (ČSP).

KJ: Kameny, mají se obrátit v něco jiného, ke chlebu, nebo se mají vrátit zpátky?

NG: Já nevím. Je zde několik výrazů, které mě nutí, abych je opravil. Howard nikdy netvrdil, že v hebrejském Matoušovi Šem Tova pochází každé slovo z pera Matouše. Naopak říká, že je zde analogie s Ben Sirach. Moudrost Ben Sira je kniha, která byla přeložena z hebrejštiny do řečtiny asi z roku 175 př.n.l. a všechno, co jsme z ní do roku 1896 měli, byl jen ten řecký překlad. Pak profesor Schechter našel původní hebrejský text v káhirské Geníze a viděl, že není s řečtinou identický. Potom našli hebrejské fragmenty Ben Sira mezi svitky od Mrtvého moře a zjistili, že nejsou identické ani s řečtinou, ani s hebrejským textem z káhirské Genízy. Jinými slovy, ve svitcích od Mrtvého moře zde máme hebrejštinu druhého chrámu, máme řecký překlad, a hebrejskou kopii z káhirské Genízy o tisíc let pozdější. Ty rozdíly jsou někdy větší, jindy menší. Ukazuje to, že při opisování se texty v průběhu doby měnily. To vede k tomu, že potřebujeme porovnávat pokud možno všechny rukopisy, které máme.

KJ: Podle mne je ta první zkouška zkouškou zajištění. Jsi-li Boží syn, zajistit se sám. Postarej se o sebe sám. Máš k tomu možnosti. Mojžíš svou holí bojoval s holemi faraonových kněží..

NG: NZ říká, že i démoni věří, že Ješua je synem Božím. Že by to satan nevěděl? Pochybuje snad o tom? Hraje si s významem toho výrazu? Říká: „Máš skutečně schopnost přeměnit tyto kameny v chleby?“, nebo: „Jsi ochoten púst ukončit?“. Já nerozumím ani té odpovědi.

KJ: Představ si, že jsi v pustině, přísahal jsi k Jehovah, že nebudeš jako Mojžíš na hoře Sinaj 40 dní a nocí ani jíst, ani pít, a 39. den, chvíli před koncem, k tobě přijde někdo, kdo tě chce zkoušet skrze to, po čem nejvíc tvůj žaludek touží, aby tě zbavil tvé moci, ale tvojí odpovědí je: „Boží slovo je pro mne důležitější než jídlo“.

5 AZ LAKACH OTO HASATAN BAIR HAKADOŠ VAJAAMIDEHU AL MAKOM HAJOTER GAVOAH ŠEBCHAL HAMIKDAŠ, Pak vzal ho ten protivník do města toho svatého na místo (nej)víc vysoké (=nejvyšší), které (bylo v) celé té svatyni 6 VE AMAR ELAV IM ELOHIM ATAH DALEG LEMATAH VEKA(TUV) KI MALACHAV JECAVEH-LACH LIŠMARECHA BECHAL DERACHECHA VEGO(MER), a řekl mu: „Pokud Bůh ty (jsi), skoč dolů (=ke spodu), jak je psáno: 'Vždyť svým andělům/poslům o tobě přikáže, aby tě chránili na všech tvých cestách'“, atd. 7 VAJAAN ELAV JEŠUA ŠENIT LO TENASEH ET JEHOVAH ELOHECHA, a odpověděl mu Ješua podruhé: „Nebudeš zkoušet Jehovah, svého Boha“.

NG: Líbí se mi, že Matouš, na rozdíl od Lukáše, neříká, do kterého města satan Ješuu vzal. Jeho posluchači to dobře věděli. Ve verši 6 existují mezi manuskripty rozdíly: Pět rukopisů čte „jsi-li Bůh“, ale ty ostatní „jsi-li syn Boží“. Řecká verze má „syn Boží“. Ale „jsi-li syn Boží“, to dává větší smysl. Boží slovo, které zde satan cituje, je z 91. žalmu. Ješuoova druhá odpověď je citací Dt 6,16: „Nezkoušejte Jehovah, svého Boha, jako jste ho zkoušeli v Masse“ (ČSP). Jak to vidíš ty?

KJ: Podle mne je druhá zkouška zkouškou pýchy. Jsi na nejvyšším místě chrámu, a jsi tak důležitý, že si můžeš dovolit zkoušet Boha a skočit, a Bůh tě musí ochránit. To je stupidní.

NG: Ještě k těm HASAGOT, k těm osmi otázkám Šem Tova. Poskytují mi docela dobrý vhled, jaký jsem dosud neměl. Například říká: „Nemáme Boha zkoušet, ale někdy se nám říká, abychom to udělali“. Gedeon Boha zkoušel dvakrát skrze rouno na mlatu, dokonce použil to slovo: „vyzkouším Boha“, a bylo to úžasné. Je to v šesté kapitole Soudců. Gedeon byl spravedlivý, dostal poselství skrze anděla, Bůh k němu mluvil, ale on přesto potřeboval potvrzení. Nebyl to hřích, protože zkoušel Boha kvůli ujištění ve víře.

„Nezkoušejte Jehovah, svého Boha, jako jste ho zkoušeli v Masse.“ Massa je místo v pustině, které se nazývá Refidim, Massa a Meriva, „zkouška a svár“, mluví o tom Ex 17,1-7. Je napsáno, že Israelci zkoušeli Boha desetkrát. Další případ byl na místě zvaném Vody Meriva, „Vody sváru“, též v Nu 20,1-13, kde měl Mojžíš ke skále promluvit, ale on do ní udeřil, což bylo tragické. Řekl si, že když to fungovalo u Massa a Meriva, bude to fungovat i tady. Báł se před lidem mluvit, protože koktal, tak Boha neposlechl. Kontext příběhu v Massa byl, že lid pochyboval, jestli je s nimi Jehovah či ne: „Kde je Bůh, když tady v pustině hyneme žízni? Chceme vidět ruku Boží!“ Kdybych skočil se střechy s tím, že mám zaslíbení ochrany mých nohou, dělal bych v podstatě totéž jako lid v Massa a Meriva: „Požaduji, Bože, abys mi tady a teď ukázal svou moc“. Pokud ale něco od Boha nárokujeme, i kdybyto měla být naše ochrana, je to magie, kterou Dt 18 zakazuje. Já prosím, ale nevyžaduji a nenárokuji si.

8 VAJISA OTO HASATAN BEHAR GAVOAH MEOD VAJAREHU KOL MAMLECHOT HAAREC UCHEVODAM, Pak zvedl ho ten protivník na horu vysokou velmi a ukázal mu všechna království té země a jejich slávu. 9 VAJOMER LO KAL ELEH ETEN LECHA IM TICHRA LI, A řekl mu: „Všetchna tato dám tobě, pokud se mi pokloníš/smekneš přede mnou“. 10 AZ ANAH LO JEŠUA LECH HASATAN BELAAZ SATANAS ŠECHEN KETIV ET JEHOVAH HITPALEL VEOTO LEVADO TAAVOD, Potom odpověděl mu Ješua: „Jdi, Satane, (v cizí řeči Satanás), neboť je psáno: 'k Jehovah se budeš modlit a pouze/jedině jemu sloužit'“. 11 AZ AZAV OTO HASATAN VEHINE MALACHIM KARVU ELAV VAJEŠARTUHU, potom opustil ho ten protivník a hle, andělé/poslové se přiblížili k němu a sloužili mu.

Máme tady třetí zkoušku. David Flusser analyzoval tento test v pustině a říká, že jde o posun v myšlení lidí. Že do té doby neměli lidé koncept, představu o uzavření smlouvy s ďáblem. Dnes je to běžná fráze: „udělat smlouvu s ďáblem“. Má satan skutečně vládu nad světem a je schopen někomu tu vládu dát? Věděl Ješua, kým on sám je? Slyšel, co o něm říká Boží duch. Pokud věděl, kým je, proč by se před Satanem sklonil? O jakou zkoušku tady jde?

KJ: Když Jehovah poslal Abrahama na horu, ten nevěděl, že jde o zkoušku. My to víme, ale on to tehdy nevěděl. Ješua na tom byl jinak, ten věděl, že jde o zkoušku. On to slovo použil. Citoval verš, kde je slovo „zkouška“ třikrát. A přijde třetí zkouška. Dostal se na velmi vysokou horu. Vzpomínáš, kde jsme v Izraeli byli na ledové hoře? Hoře Hermon. Co všechno z ní vidíš? Kolik zemí?

NG: Damašek, který je v Sýrii, vidíte přes celý Israel ke Středozemnímu moři, Libanon, dohlédnete dokonce až k Jordánsku.

KJ: A Satan říká: „Tohle všechno je moje, a já ti to dám“. Nejprve se k Ješuoovi 'přiblížil', pak ho 'vzal' a po třetí ho 'zvedl'. Satan ukázal, že má moc Ješuu zdvihnout. Je to zkouška moci. Když víš, že jde o zkoušku, můžeš v ní selhat?

NG: Ješua řekl: „Duch chce, ale tělo je slabé“. My, i když víme, že jde o zkoušku, selhat můžeme. Uděláme špatné rozhodnutí. Lidé dennodenně procházejí výzvami a zkouškami. Hřeší stále. „Mám nad lidmi moc a oni mi ji dovolují uplatňovat, dokonce to ode mne očekávají. Ostatně, dělají to všichni.“ Setkáváme se s tím pořád. Nevím, jestli pro Ješuu bylo snadné těmito zkouškami projít. Možná ano, možná jimi prošel, abychom z nich žili.

V textové kritice je něco, o čem je zde dobré promluvit. Jsou tady v manuskriptech odlišnosti. Mt 4,10: KETIV ET JEHOVAH HITPALEL.. „je psáno (KETIV je zde aramejsky): „k Jehovah se budeš modlit“, má ET (ALEF-TAV) a HEJ; HEJ je zkratka – já říkám, že je zde místo JEHOVAH. Lidé se mě ale ptají, jak to vím? Možná prý řekl HAŠEM. Nebo ADONAJ. Vysvětluji, že je to konvence, ustálená praxe písařů. Když písař opisuje něco z Tanachu do textu, který Tanachem není, a to i v aramejském Targumu, nahrazuje JHVH symbolem, obvykle HEJ, nebo 2x či 3x JUD. Existuje slavná Lauderbachova studie o způsobech nahrazování tetragramatonu – našel přes 80 různých způsobů, jakými písaři nahrazovali JHVH. Nikdo o tom nepochybuje. Nalézáme to v poznámkách Šem Tova – HASAGOT. Šem Tov napsal: „My tento verš nikde v Bibli nemáme“. Howard napsal, že je třeba dívat se jednak na texty v různých rukopisech, jednak na poznámky Šem Tova na konci každého oddílu. Jsou v nich i otázky, ve kterých cituje verš, který právě četl, a z toho lze usoudit, jaký text před sebou měl. Někdy to hebrejskému textu Matouše neodpovídá přesně. Citace není přesnou citací hlavního textu. V manuskriptu z Britské knihovny je psáno: ET JUD-JUD ETPALEL, což je „Jehovah, budu se modlit“. Řada manuskriptů píše buď HITPALEL, což je rozkazovací způsob, nebo TITPALEL – „ty se budeš modlit“. V těch poznámkách není nikde ETPALEL, „budu se modlit“. Dokonce i poznámka k rukopisu, který píše: ETPALEL, zní: TITPALEL, „budeš se modlit“. Takže tyto poznámky Šem Tova, HASAGOT, jsou dalším nezávislým svědkem, který máme. Byl jsem velice překvapen. Existují rukopisy hebrejského Matouše, které jsou jeho krátkými verzemi. Například manuskript H podle Howardova značení nemá plný text Matoušova evangelia, ale jen citace, kterými začínají oddíly, a z nich přechází přímo k HASAGOT. Toho písaře nezajímalo to, co napsal Matouš, ale otázky, který k jeho textu kladl Šem Tov. Takže v tomto manuskriptu například není Mt 4,10 ale je tady otázka, kterou Šem Tov k tomuto verši položil a který proto citoval: ET JEHOVAH ELOKECHA TITPALEL. Takže HASAGOT k tomuto oddílu má 24 manuskriptů, ale hlavní text je jenom ve 21 z nich. Existuje tedy více citací tohoto verše od Šem Tova než kolik jich je v těle textu. To pro mne bylo překvapení. Máme tedy celkem 45 svědků textu tohoto verše. Všichni tito svědkové píší ET, ALEF-TAV, místo EL. Najdou se tací, kteří řeknou: Wow! ALEF-TAV, to má duchovní význam. Vygúglete si to. Nebudu se tím teď zabývat. Je ale těžko věřit, že se v tom neodráží Dt 6,13: ET (ALEF-TAV) JEHOVAH ELOHECHA TIRA VEOTO TAAVOD UVIŠMO TIŠAVEA, „Jehovah, svého Boha, se boj, jemu služ a v jeho jménu přisahej“. Mt 4,10 i Lk 4,8 v řečtině mají místo „boj se“ - „klaněj se/uctívej“, což může být výkladem, co znamená bát se Jehovah. Lidé se dříve, za druhého chrámu, při modlitbách klaněli, podobně jako se dodnes modlí muslimové, kteří to převzali od Židů. Modlitby a klanění se jsou dva způsoby, jak vyjádřit bázeň Boží. Ješua tedy parafrázuje verš a aplikuje ho na konkrétní situaci. Ten původní verš ale mluví o tom, že se budeš bát Jehovah, svého Boha. Je-li ET (ALEF-TAV) představené na počátku věty, ET JEHOVAH.. pak již ze syntaxu té věty vyplývá, že jde o pouze jednoho, jediného Boha, jehož je třeba se bát. Nedomnívám se proto, že by Ješua citoval jinou verzi Dt 6,13. Jde o překlad Mojžíšovy hebrejštiny do hebrejštiny z doby druhého zákona. To je moje odpověď na poznámku Šem Tova k Mt 4,10, že verš, který tady Ješua cituje, v Tanachu nemáme.